

OPINION

Ungarnbladet 4/6-89.

Götterdämmerung

OTTO HABSURG

I dette øyeblikk, når denne kronikken skrives, er det umulig å kunne forutsi hvordan hendelsene i Kina tilslutt kommer til å utvikle seg. Historisk sett er selve fenomenet viktigere enn hendelsene. Det vi nå vitner til, er betydningsfullt for langt mer enn det fjerne Østen.

Historisk erfaring tilsier at revolusjoner som inntreffer på et høydepunkt av terror ovenifra sjelden lykkes. Urolighetene begynner først når en viss liberalisering innføres. Stalin hadde for lengst forstått dette da han bemerket overfor en amerikaner at mennesker som ikke vet hva de skal spise neste dag, ikke har tid til å tenke på politikk. Det eksisterte ingen opprør på hans tid, nettopp fordi han fulgte denne maksime.

I tidligere århundrer har det også vært slik. Ludvig XV var en hard mann. Intet gikk ham imot. Den franske revolusjon brøt ut da hans efterfølger Ludvig XVI, en mild mann, kom til makten og forsøkte å forbedre menneskenes levevilkår.

Såvisst var svært få av de totalitære diktatorer på den tid noen velgjørere. Dette gjelder også den så høyt prisede Gorbatsjov som har en stor del av sin politiske karriere bak seg i KGB (det hemmelige politi). Alle diktatorer befinner seg riktignok i en tvingende situasjon siden den økonomiske utvikling i verden forøvrig tvinger dem til å endre strukturene i sitt eget land, noe som forutsetter liberalisering. Skal ledelsen være troverdig, må den oppnå frivillig samarbeid fra befolkningen.

Denne indre motsetning er det vesentlige politiske problem i Sovjetunionen. Dette kommer tydelig frem av Gorbatsjovs taler. Det samme kan man nå spore i Kina. Når Ceausescu i Romania kan opprettholde det forbytterske systemet sitt, så er det fordi han på ingen måte er villig til å foreta seg noe for befolkningens velstand. Økonomisk fremgang er for ham intet problem. Landet kan være sterkt tilbakeleggende, bare maktstrukturen blir opprettholdt. På grunn av sin sterke status kan stormaktene på ingen måte ha samme holdning.

Den moderne økonomiske utvikling må føre med seg en kommunistisk åpenbaring. I vår teknologiske tidsalder kan man ikke operere med et system, nemlig marxismen, som helt og holdent stammer fra det 19. århundre. Dette viser den store svakhet hos

de ideologier som forsøker å fremskaffe en religion. De er ikke tilpasningsdyktige. På tross av alle mangler lyktes det å tilpasse den gamle liberalismen nye omgivelser, og dermed også å erstatte den gamle kapitalismen med den sosiale markedsøkonomi. Den marxistiske sosialisme kunne ikke det. Derfor denne krisen. Samtaler innen de forskjellige land tilsluttet Comecon (Rådet for gjensidig økonomisk hjelp) i de seneste månedene har tydelig vist at kommunismen er død. Heller ikke de som kan takke den for vår rikdom og makt, er overbevist lenger. Nå betrakter de marxist-leninismen kun som et middel til å beholde sine privilegier. I beste fall tror noen yrkesintellektuelle i Tyskland, Frankrike og kanskje Italia på kommunismen. Det har igjen forutsigbare følger.

Med hensyn til levestandard forutser mennesker sjelden de endelige følger. Man tror ikke den forsvinner, det ville være et grotesk paradoks. Mange har riktignok ofret livet for en religion eller ideologi. Det betyr at et system med store utfordringer kun kan overleve hvis menneskene virkelig tror på det. Dette er ikke lenger tilfellet med kommunismen idag.

Denne utvikling tyder på at en ikke så altfor fjern fremtid vil nye typer regimer oppstå i de nåværende kommunistiske stater. Hvordan disse vil se ut er umulig å si da det finnes et rikt antall alternativer.

Mange forventer en overgang til mer eller mindre vestligregede demokratier. Det ville være det mest ønskelige, men er svært usikkert da en slik omforming er vanskelig å iverksette. Man skal nemlig ikke glemme at kommunismen har hersket i flere tiår og at mange mennesker mer eller mindre frivillig har avfunnet seg med den. De frykter hva som kan skje med dem under et nytt regime. En slik frykt er ikke ubegrunnet, det kan ikke benektes. For det første har Folkedemokratiene gjort seg skyldige i virkelig grusomme forbrytelser, og for det andre har et *hat* oppstått. Et hat som de ikke kan måle omfanget av, de som i senere år har levd i en friere verden. Dette vet både de store og små maktene. Det må saktlig erkjennes at hat og hevnlust ennå aldri har løst noen problemer. Slik volden nesten alltid kun skade. I det øyeblikk en etter lengtet suksess inntreffer er det dessverre vanskelig å oppnå måtehold, selv hos de som må lide.

På tross av dette ville den eneste konstruktive løsning

OPINION

være å sette en strek over det hele og tillate en helt ny begynnelse. Dette var den eneste løsning for Juan Carlos og hans medarbeidere. Dermed oppsto også den usammenlignbare prestisje Spania på den tiden net i de intellektuelle kretser i Mellom- og Øst-Europa. Riktignok er det lettere å nevne Spanias suksess enn å gjenta de ulike grunner og betingelser. Ser man tilbake, kan det sies at visse politikere i Kreml ikke tok feil da de fremmet et forslag overfor Afghanistan om å gripe tilbake på Zahir Shah, selv så lite dette hadde passet inn i mujaheddins konsept. Denne løsning hadde nemlig spart mye blod.

Et lignende forsøk ville være mer berettiget når det oppstår alternativ som ikke lover noe godt. For noen år siden kom det noen interessante trykksaker fra den kommunistiske fløy, og til og med fra partifunksjonærer. Disse foreslo, i og med den nært forestående krise, å gå i den nasjonalsosialistiske skole for å kunne beholde maktstrukturen. Riktignok måtte dette iverksettes med et annet fortegn for å kunne omforme økonomien etter det tredje rikets mønster. Slik tankegang er meget mer utbredt i østblokken enn man vil innse i Vesten. Det ytres disse eiendommelige sympatierklæringer for Hitler og Stalin. Disse som man hører fra forskjellige hold i Sovjetunionen blir betegnende nok sjelden straffet. Begge diktatorer blir fremstilt som edle åndsbrødre. Hadde noen sagt noe lignende eksempelvis i Tyskland, ville de blitt fengslet innen få timer.

Betegnende for denne holdningen er bevegelsen «Pamjat» som i den siste tid har fått betydelig innflytelse. Det er en russisk nasjonalsosialisme som så langt som til jødehetsen minner sterkt om det tredje riket. Viktig er det også at denne bevegelsen har spilt en større rolle ved siste valg i Sovjetunionen. Et stort antall av bevegelsens tilhengere og venner gjorde det svært godt ved valgene. Enda mer truende er det faktum at Jeltsin, som ble valgt i Moskva med overveldende flertall og som så høyt er priset i mediene, har oppnådd så stor støtte fra Pamjat fra deres mange forsamlinger der den forsedelige boken også har vært i sentrum, nemlig «Protokollene over Sions metoder». Under denne kommunistiske krise bygges det på noe som fortjener større oppmerksomhet. Man kunne ikke forhindre Gorbatsjov ved makten. Han er helt sikkert ingen demning ved slike bestrebelser.

En slik utvikling krever noe av våre demokratier. Vi må i den kommende tid gjøre noe for å styrke de demokratiske krefter og motvirke dem som ønsker hat og hevnlust. Fremfor alt ville vårt EF med sine økonomiske midler egne seg til dette. Alle land i den sosialistiske verden behøver hjelp; uten blir de aldri ferdige

med problemene sine. Det ville på den annen side være helt galt å gi hjelp til et land hvor det ennå ikke finnes noen grunnleggende utvikling mot en sosial markedsøkonomi. Uten dette blir støttemidlene sløst bort. Det Europeiske Fellesskap og de enkelte demokratiske stater burde i tillegg kun hjelpe der det finnes en klar orientering mot pluralistisk demokrati - med respekt for folk-, folkegrupper og menneskerettigheter.

I dette henseende er Ungarn det beste eksempel på et land man omgående burde støtte. Det er derfor uforståelig at man i visse hovedsteder ennå nøler. Polen er på den annen side verd å sette spørsmålstegn ved. Her står det dårlig til med menneskerettighetene så lenge maktene i Warszawa frekt fornektet den tyske minoriteten og fortsetter sin undertrykkings- og avnasjonaliseringspolitikk. Dette kan ikke være grunnlaget for et ekte og bærekraftig demokrati.

Hva enn som skjer i Beijing i tiden fremover - vi opplever et historisk øyeblikk. Vi får kun håpe at våre ansvarlige ikke stiller seg helt uforberede, noe man så altfor ofte får inntrykk av.

103386